

Сергій Білан

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОГО ЗМАГАННЯ ТА УДАРНИЦТВА В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УСРР У 30-х рр. ХХ ст.

Висвітлено спроби партійно-державного керівництва СРСР поширити стахановський рух в аграрній галузі УСРР у 30-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: *радянська влада, передвоєнний період, сільське господарство, виробниче змагання, ударництво, стахановський рух.*

У важкі часи завершення колективізації сільського господарства, тримаючи суспільство під впливом ідеології комуністичної партії та “створення добробуту народних мас”, радянська влада здійснювала “соціалістичну перебудову села”, долаючи вікову силу звички дрібного власника та перетворюючи селянина на власника-колективіста, “патріота соціалістичної вітчизни” та людину, для якої праця ставала “справою честі, доблесті, героїзму, поліпшення і примноження загальнонародних благ, зміцнення радянської держави”.

Голодомор 1932-1933 рр., що став останньою крапкою у процесі ліквідації індивідуальних селянських господарств, змусив селян підкоритися волі тоталітарного режиму та радянському державно-партійному керівництву. Внаслідок насильницької колективізації, розкуркулення, примусових хлібозаготівель українські землероби були розорені, а найкращі заможні господарі затавровані й вигнані з села, що призвело до тривалих застійних процесів в аграрному секторі й відставання сільськогосподарського виробництва від потреб держави.

Поступово командно-адміністративній сталінській системі, яка реалізовувала курс, спрямований на здійснення суцільної колективізації, ігноруючи об’єктивні закони суспільного розвитку, вдалося подолати його економічну неможливість і політичну небезпеку, насаджуючи селянству спрощене уявлення про соціалізм під гаслами загострення класової боротьби та побудови нового радянського суспільства. Крім того, через використання жорстоких методів придушення найменшого опору державному примусу партійному апаратові вдалося досягти надзвичайно високого рівня централізації управління економікою та усупільнення аграрного сектору з одночасним посиленням трудової ініціативи селян як основної продуктивної сили українського суспільства, використовуючи пробуджений жовтнем 1917 р. ентузіазм їхньої свідомої частини, яка щиро вірила в соціалістичні ідеали і пов’язувала свої сподівання на краще життя з будівництвом соціалізму.

Люди радянської доби, виховані комуністичною партією в дусі беззавітного служіння СРСР, не маючи елементарних засобів та умов праці, досягли таких показників у розвитку народного господарства, яким дивувався весь світ. З мрією “про світле майбутнє” мільйони селян у самовідданій праці будували, вчилися і “долали темряву минулих віків”, ламали старі звички, виховували у молодого покоління нове ставлення до суцільної колективної справи, пробуджуючи невідоме раніше поняття трудового героїзму, яскравим проявом якого стало соціалістичне змагання сільських працівників УСРР, що розгорнулося в роки другої п’ятирічки (1933–1937 рр.).

Історію розвитку аграрного сектору СРСР досліджували О. Андрощук, Н. Анісімов, В. Бондаренко, І. Вітанович, І. Ганжа, А. Горішня, О. Єрмак, П. Панченко та ін. Зокрема, у працях В. Даниленка, С. Коломійця та С. Кульчицького було зроблено спробу вільного від ідеологічних догм комплексного вивчення теорії, історичної практики та перспектив розвитку аграрних відносин. Привертають увагу й дослідження О. Бажана та С. Калініченка, у яких доволі докладно висвітлено деякі аспекти організації виробничих змагань та стахановського руху в аграрній галузі. Названі автори вивчають

причини, характер, а також наслідки та вплив стахановського руху на виробничу діяльність сільськогосподарських працівників УСРР. Однак огляд сучасної наукової літератури свідчить, що обрана проблема потребує докорінного концептуального переосмислення, і насамперед механізмів, застосованих сталінським режимом у процесі подолання негативних настроїв українського селянства, викликаних нав’язуванням стахановських методів роботи.

Метою цієї статті є спроба висвітлення процесу запровадження виробничого змагання та ударництва в галузі сільського господарства та поширення державним керівництвом СРСР стахановського руху в аграрній галузі УСРР у 1933–1937 рр.

Завдяки швидким темпам надіндустріалізації в УСРР на початок другої п’ятирічки було створено доволі широку базу сільськогосподарського машинобудування, яка, маючи Сталінградський, Харківський і Челябінський тракторні заводи, стала одним з основних центрів виробництва сільськогосподарської техніки, яку виготовляли також на таких великих

підприємствах, як Харківський завод “Серп і молот”, Запорізький “Комунар”, Кіровоградський “Червона зірка”, Херсонський ім. Г. Петровського та ін. Широка мережа МТС створювала можливості для розвитку соціалістичного змагання. Так, наприкінці 1934 р. в республіці діяли 455 МТС, у яких працювали 356 тис. колгоспних активістів [4, с. 81], які провели значну роботу у виробничо-політичному житті українського села й активно популяризували стахановський рух у сільському господарстві – рух новаторів виробництва, названий іменем його зачинателя.

Запровадивши виробниче змагання й ударництво у 30-х рр. ХХ ст., керівні органи колгоспно-радгоспної системи УСРР, передусім, робили ставку на ентузіазм і моральне заохочення сільськогосподарських працівників у справі підвищення продуктивності роботи машинно-тракторного парку та оволодіння найновішою технікою.

Уперше в Україні “бригади соціалістичної врожайності”, які боролися “за вчасне і високоякісне проведення польових робіт, підвищення продуктивності праці й одержання високих урожаїв”, почали створювати комсомольські артіль “Трудовик” Вовчанського району Харківської області, яких станом на 1 травня 1933 р. налічувалося 360. Однак першою в УСРР усі сільськогосподарські кампанії 1933 р. виконала артіль “10-річчя Жовтня” Малоодівицького району Чернігівської області, яку очолював Д. Панченко [11]. Учасники Всеукраїнського зльоту ударників робітничої і колгоспної молоді в листопаді 1933 р. оцінили внесок комсомольців і сільської молоді цього колгоспу в справу розгортання соціалістичного змагання, якому значно сприяв заклик ЦК АКСМ в 1933 р. “боротися за високий врожай”. Його підтримали всі сільськогосподарські організації Вінницької області. З 852 членів колгоспних осередків АКСМ в області індивідуальні договори на змагання уклали 785 осіб, які працювали безпосередньо у бригадах [6, с. 14].

У всеукраїнське змагання включилися також усі комсомольці колгоспу “Перемога” Новгород-Сіверського району Чернігівської області, за участю яких колгосп перший в області закінчив сівбу ранніх і пізніх культур у 1933 р. [7, с. 8]. Так, поступово впродовж 1933 р. почали організовуватись ударні бригади, трактористи яких брали зобов’язання перевищувати виробничі норми, скорочувати простої, заощаджувати пальне тощо. Деякі колгоспи та радгоспи оголошували себе ударними на період проведення окремої сільськогосподарської кампанії, під час проведення якої між собою змагались області та райони, сільгоспартілі й бригади, колгоспники і робітники радгоспів, виробничі ділянки, відділення, бригади та окремі робітники. За високі врожаї в 1933 р. почали боротися працівники 12,7 % колгоспів України [10, с. 11].

Значну роль у зміні ставлення колгоспників до праці у колективних господарствах відіграли послідовне впровадження нових принципів її оплати. В УСРР лише у 1933 р. вперше постановою ЦК ВКП(б) було запроваджено різну оцінку та оплату трудовня бригади залежно від досягнутої врожайності та інших якісних показників. Наркомзем СРСР розробив “Приблизні норми виробітку на 1933 р.” та інструкцію “Про оцінку різних сільськогосподарських робіт у колгоспах”, за якою оплата праці бригади, яка досягала показників врожайності вище середньої норми, підвищувалася на 20 %, і, навпаки, знижувалася за показники, нижчі середніх норм, що спонукало до ліпшого обробітку землі та підвищувало продуктивність праці. У багатьох господарствах колгоспники-активісти навіть почали створювати спеціальні комісії для перевірки правильного нарахування трудовнів.

Організацією змагання зазвичай займалися профспілкові організації, адміністрація, а подекуди й партійні організації, які ставилися до нього байдуже. До прикладу, в зернорадгоспі “Індустрія” Донецької області комуністи не взяли участі ні в змаганні, ні в його організації, вважаючи це справою його керівництва [5, с. 80]. Результати виробничого змагання у господарстві були доволі характерними для досліджуваного періоду – косовицю і молотьбу закінчили раніше встановлених термінів, але тракторний парк через низьку кваліфікацію трактористів втратив працездатність і потребував капітального ремонту. Від самого початку організацію змагання матеріально не стимулювали, і тому разом з проявом ентузіазму вона містила й елементи бюрократизму та показухи, які згодом набули вирішального значення і перетворили змагання на суто формальну справу. Крім того, не можна забувати й про те, що виробничі змагання в галузі сільського господарства здійснювалися на тлі трагічних подій 1930-х рр. – широко організованого розкуркулення, масових “чисток” колгоспно-радгоспних кадрів, полювання на “ворогів народу”, “саботажників” та “розкрадачів” колгоспного майна, розселення хуторів та депортацій українського селянства.

На початку 30-х рр. ХХ ст. розвиток соціалістичного змагання був нерозривно пов’язаний з перебудовою партійної і комсомольської роботи у сільській місцевості, а саме, з початком діяльності політвідділів, одним з основних завдань яких стало “підвищення трудової активності широких мас села”. Політвідділи МТС та радгоспів, які примусово складали списки ударників, а також застосовували методи економічного примусу щодо трактористів і комбайнерів з метою ліквідації сезонності соціалістичних змагань в аграрному секторі, фактично керували справою ударництва у галузі сільського господарства у 1933-1934 рр. Завдяки такій роботі політвідділів лише у 1933 р. кількість ударників у кожній МТС зросла в середньому з 320 до 672 осіб [1, с. 35].

“Соціалістичне змагання й ударництво в радгоспах поставлені погано, якщо десь і уклали угоди, то це тільки на папері, а результатів нема. Ні в одному радгоспі немає обліку цієї ро-

боти”, – звітував Н. Капустін, заступник директора Україно-Кримського зернотресту [14]. Радгоспні робіткоми з метою доведення керівним органам, що ударництво поширюється і вони не дарма отримують зарплатню, зачисляли до ударників усіх, хто брав на себе певні зобов'язання і складав угоди, незалежно від результатів їх виконання. Таким чином, у господарствах УСРР у 1933-1934 рр. з'явилося багато псевдоударників, про що неодноразово йшлося на нарадах обкомів профспілок.

Спроби керівних органів виправити становище використанням елементів матеріального стимулювання – організація окремого харчування (“столи ударників”) та виплата трактористам 50 % суми заощадженого пального – сприймалися адміністративним апаратом радгоспів та колгоспів з байдужістю і небажанням займатися цією справою, тому виробничі змагання в сільському господарстві УСРР до 1934 р. включно не набуло широкого розповсюдження і реального змісту, і навіть, незважаючи на приписки та значну кількість псевдоударників, відсоток участі сільськогосподарських працівників в ударництві був невисоким.

Тривалий час розвитку стахановського руху в сільському господарстві перешкоджали й адміністрації колгоспів та політвідділи радгоспів, оскільки стахановці не давали керівникам “спокійного життя”, шукаючи нових форм організації праці. Крім того, радгоспна адміністрація боялася перевитрат зарплатного фонду внаслідок ударної праці стахановців. Так, у Гуляй-Подільському зернорадгоспі Дніпропетровської області старший агроном з відома директора і начальника політвідділу прямо попередив завгоспа: якщо трактористи перевищать норму виробітку і завгосп її запише, то він не приймає наряд. У радгоспах “Партизан”, “Більшовик” та “Переможець” цієї самої області до працівників норми виробітку не доводили вчасно, і трактористи працювали без нарядів, а їх виписували лише через декілька днів після закінчення робіт. У деяких господарствах для отримання звання стахановця від трактористів вимагали не лише перевиконання виробничих норм, а й обов'язкової участі в суспільній роботі [2].

Виробничі наради, що їх проводили з метою піднесення рівня виробничих змагань, проводилися нерегулярно й формально. “Зазвичай, спостерігається така картина проведення виробничої наради: керує представник дирекції, частина робітників спить, а решта лежить в холодку. Немає жодного радгоспу, де можна було б побачити зразкову виробничу нараду”, – звітував голова Дніпропетровського обкому профспілки робітників зернових радгоспів у 1934 р. [2].

У період 1933-1934 рр. в радгоспах та МТС машини працювали непродуктивно, зокрема трактори використовували не більш ніж на 40–50 % їх потужності. Низька кваліфікація механізаторів і технічного персоналу зумовили масове псування техніки та її вихід з ладу. Зрівняльна оплата праці та незадовільні побутові умови руйнували трудову дисципліну, пригнічуючи виробничу активність працівників сільського господарства. Спроби уряду налагодити продуктивне використання машин за допомогою морального заохочення працівників і застосування репресій належного ефекту не дали, що змусило його відійти від воєнно-комуністичної доктрини організації виробництва.

Представники Першого всесоюзного з'їзду колгоспників-ударників, проведеного в Москві 15–19 лютого 1934 р. з метою підбиття підсумків досягнень колгоспного руху, зміцнення колгоспів і обговорення завдань весняної сівби, прийняли “Звернення Першого з'їзду колгоспників-ударників до всіх селян-колгоспників СРСР”, що містило заклик до всіх сільськогосподарських працівників розпочати змагання за ефективне проведення польових робіт, підвищення врожайності сільськогосподарських культур, високу продуктивність худоби, краще використання машинно-тракторного парку. Серед колгоспників України цей заклик знайшов широкий відгук. Так, уже влітку 1934 р. із 46 сільських рад, 64 колгоспів, 162 польових бригад, 1396 ланок Вінницької області у соцзмагання включилися 42 сільради, всі колгоспи, 116 бригад і 896 ланок [15].

Значну роль у піднесенні трудової активності колгоспного селянства УСРР в 1934 р. відіграло Всеукраїнське комсомольське змагання за виконання і перевиконання норм виробітку під час сівби. Включившись у цю справу, комсомольці й молодь Орининського району Вінницької області активно допомагали своїм колгоспам вчасно провести сільськогосподарські роботи. Так, 535 осіб із 639 молодих людей, які взяли участь у змаганні, виконали й перевиконали встановлені норми, і в результаті район один з перших в області закінчив весняну сівбу [6, с. 19].

Завдяки припиненню політики воєнно-комуністичного штурму, поступового виходу економіки країни з кризи та застосуванню елементів товарообігу стало можливим затвердження відрядно-преміальної системи оплати праці для технічних працівників. Постанова РНК СРСР від 5 березня 1934 р. “Про заробітну плату трактористів, комбайнерів і ремонтних робітників у зернових радгоспах Наркомату радгоспів” заборонила погодинну оплату праці. Вводилася пряма й необмежена відрядність, встановлювалися середні планові виробничі норми і премії-надбавки за їх виконання та перевиконання [12]. Крім того, у 1934-1935 рр. було вжито заходів щодо матеріального стимулювання праці і закріплення інших виробничих кадрів у радгоспах.

За задумом партійно-державних органів однією із форм зміцнення колгоспів мало бути шефство міста над селом. Головним у шефській роботі промислових підприємств стала передача виробничого досвіду та форм і методів організації виробництва, підвищення кваліфікації сільськогосподарських кадрів, організація соціалістичного змагання й ударництва, розгортання масової політичної та культурно-виховної роботи, що провадилася на основі планів-

договорів, які укладали, з одного боку, з підприємствами та МТС, а з другого – з колгоспами та радгоспами, і передбачали зобов'язання шефів щодо підвищення показників соціалістичного змагання за краще виконання виробничих планів. У результаті колгоспи й радгоспи вийшли з кризи, технічні працівники переважно засвоїли принципи роботи з сільськогосподарськими машинами і налагодили механізацію рільництва, яка на початку 1935 р. вже становила 98,5 %, у тому числі відсоток збиральних робіт, здійснених комбайнами в УСРР, сягав 93,3 % [8, с. 34]. Однак, порівняно з МТС, у радгоспах техніку використовували значно гірше. Так, якщо в МТС УРСР у 1934 р. виробили на один 15-сильний трактор 578 га умовної оранки, то в радгоспах – 374 га. На один комбайн у МТС припадало 259 га зібраної площі, а в радгоспах – лише 185 га [9, с. 108, 113].

З метою посилення шефської роботи у листопаді 1935 р. була скликана Всесоюзна нарада передових робітників і робітниць промисловості та транспорту, на якій було узагальнено досвід руху новаторів виробництва та розроблено заходи з його розповсюдження і пропаганди в галузі сільського господарства. Після закінчення роботи наради для популяризації досвіду стахановців у всіх областях УСРР були проведені зібрання партійного активу та спільні наради передовиків виробництва, транспорту та сільського господарства, на яких обговорювалися проблеми перенесення методів ударної роботи промисловості в сільське господарство, надання комуністами сільським партійним організаціям допомоги в розгортанні виробничого змагання, умови оплати праці ударників.

Постанови ЦК ВКП (б) і РНК СРСР від 19 квітня 1935 р. “Про роботу комбайнів і оплату комбайнерів у радгоспах і МТС” та від 2 липня 1935 р. “Про оплату трактористів у радгоспах” визначили, що під час польових робіт комбайнерам заробітна плата буде виплачуватися за зібрані гектари, а трактористам – за оброблену площу. Крім того, денні й сезонні норми виробітку на один комбайн і трактор також регламентувались, а їх перевиконання заохочувалося грошовими преміальними надбавками. Комбайнерам встановлювалися натуральні премії зерном, які особливо подобалися технічним працівникам, оскільки деякі з них на той час уже мали власну худобу й птицю. Обидві постанови також гарантували механізаторам роботу в радгоспі й після завершення сільськогосподарського сезону, зокрема у ремонтній майстерні, з виплатою щомісячної заробітної плати – комбайнерам у розмірі 200–240 крб., а трактористам – 120–170 [16].

5 березня 1935 р. була ухвалена постанова РНК СРСР, яка містила дуже важливу вказівку щодо порядку оплати праці під час жнив, а саме “виплачувати заробітну плату комбайнерам на руки не менше одного разу в 5 днів” [13].

Впровадження нової системи оплати праці, вдосконалення організаційного забезпечення, а також спроба поліпшення матеріально-побутових умов життя та праці сільськогосподарських працівників дали позитивні результати. В 1935 р. вперше за період свого існування зернорадгоспи успішно провели збиральні роботи, причому 97,1 % засіяної площі було зібрано комбайнами. Крім того, терміни жнив значно скоротились, і, якщо в 1934 р. косовиця тривала 25–60 днів, то у 1935 р. – 16–27 днів. 63 % комбайнерів виконали й перевиконали виробничі норми, відповідно за період жнив їхній середньомісячний заробіток становив 600–800 крб. [9, с. 127-128]. Так, комбайнер зернорадгоспу “Переможець” Одеської області заробив 3,2 тис. крб. і премію – 25 пудів пшениці [3, с. 76]. У більшості радгоспів, і навіть в тих, що перебували у скрутному фінансовому становищі, дирекція спромоглась організувати виплату заробітної плати без зволікань, у п'ятиденні терміни, і робітники наочно бачили результати своєї праці.

28-29 грудня 1935 р. в Москві відбулася нарада передовиків зернової врожайності, трактористів і машиністів молотарок з керівниками партії й уряду, на якій були присутні понад 1200 делегатів. Серед учасників були 34 бригадири тракторних бригад, які виробили понад 1200 га на кожен колісний трактор за сезон, та 72 трактористи, які виробили за сезон понад 600 га на 15-сильний трактор, а також 121 машиніст молотарок, які за сезон намолотили понад 70 тис. пудів зерна.

Упродовж 1935–1937 рр. в Україні у соціалістичному змаганні взяли участь 19,9 тис. колективних господарств (70 % всіх колгоспів УСРР), 146 МТС, 430 радгоспів, 42,2 тис. бригад. Загальна кількість передовиків сільського господарства досягла 210 тис. осіб [4, с. 17]. Однак, незважаючи на те, що в 1937 р. в УРСР було одержано 227,7 млн центнерів зерна, підвищилися врожайність і валовий збір технічних та овочево-баштанних культур та більше, ніж удвічі зріс валовий прибуток на одного працездатного колгоспника, під час підбиття підсумків “соціалістичного змагання на честь 20-річчя Великого Жовтня” було викрито низку недоліків в організації стахановського руху в галузі сільського господарства. Зокрема, відзначалося, що “часто увага керівних органів зосереджувалася на двох-трьох тисячниках, а робота з основною кількістю стахановських ланок і бригад випадала з їхнього поля зору, недостатньо уваги було приділено й розгортанню соціалістичного змагання в галузі тваринництва” [4, с. 19].

Розгортання стахановського руху в роки другої п'ятирічки стало однією зі специфічних рис періоду завершення соціалістичної реконструкції сільського господарства. Однак у справі керівництва цим рухом з боку райкомів партії, радянських і земельних органів, голів окремих колгоспів допускалися помилки. Основним недоліком стало те, що часто ланки-тисячники організовувались через відзначення передових колгоспників з інших виробничих колективів і обслуговувались силами всього колгоспу. Мали місце й факти прямого ігнорування стаха-

новського руху з боку правлінь артіль (стахановцям відмовляли в техніці, відводили гірші земельні ділянки, не здійснювали справедливого обліку праці тощо). Зокрема, такі випадки були зареєстровані в колгоспах ім. Т. Шевченка Ряпкінського району і “Червоний плугар” Менського району Чернігівської області, артілі ім. В. Леніна Згурівського району Харківської області, де ударні ланки в 1936 р. одержали ділянки, на яких восени не була проведена глибока оранка [2, арк. 66].

Архівні матеріали також дають підстави констатувати, що й ставлення селян до стахановців не завжди було доброзичливим. Так, у спеціальному повідомленні З. Кацнельсона, заступника Народного комісара внутрішніх справ УСРР, П. Постишеву від 25 листопада 1935 р. повідомляється про побиття колгоспниці-ударниці Н. Макарчук у с. Скragлівка Бердичівського району Вінницької області. У листі зазначено, що “24 листопада Н. Макарчук, ланка якої виробила понад 300 ц буряків з га, у себе в хаті проводила збори, на яких ставила питання про підвищення врожайності буряків до 500 ц з га. Перед зборами Надія ходила по хатах і запрошувала колгоспниць та працівників інших бригад. В одній із хат знаходилася група працівників колгоспу у складі В Аксентюка, П. Степанюка, С. Данилюка та Д. Дацюка. Почувши, що Н. Марчук запрошує дівчат на збори, вони вилаяли її, погрозували. Через деякий час ця група попрямувала до хати Н. Макарчук, де в цей час відбувалися збори. Коли дівчина вийшла на стукіт, вони побили її, також були побиті її батько, який виробив у колгоспі понад 400 трудовнів, колгоспник-активіст І. Кричковський і деякі колгоспниці. Б’ючи Н. Макарчук, П. Степанюк кричав: «Ми тобі покажемо, як давати 500 центнерів, ти їх виконаєш на тому світі...». Крім того, слідством було встановлено, що 27 жовтня цього самого року зазначена група погрозувала О. Мартинюку – голові сільської ради с. Скragлівка, обіцяючи розправитися з ним, якщо він буде до них чіплятися і вимагати позитивного ставлення до роботи” [2, арк. 135-136].

Так, О. Бажан в одній зі своїх праць наводить статистичні відомості про факти протидії стахановському рухові в сільській місцевості, зафіксовані в 1936 р., і переконливо доводить, що значна частина селянства упереджено ставилася до ідеї масовості стахановського руху та “разом із критикою сталінської політики колективізації свій гнів, злість і прокльони виплескували на учасників стаханівського руху” [1, с. 115].

	Область								Всього
	Одеська	Дніпропетровська	Донецька	Харківська	Київська	Чернігівська	Вінницька	МАССР	
Побиття стахановців	16	5	6	74	60	13	44	2	220
Цькування та знущання	41	62	20	95	94	41	119	49	521
Підпали	1	1	-	7	-	-	9	1	19
Всього	58	68	26	176	154	54	172	52	760

У 1935–1937 рр. стахановський рух у сільському господарстві розгорнувся так само активно й широко, як і в промисловості. Однак, незважаючи на успіхи новаторів сільськогосподарського виробництва, нова форма соціалістичного змагання, що передбачала масову боротьбу за високу культуру землеробства, найвищу організованість та продуктивність праці у сільському господарстві, в 1938–1939 рр. не мала масового характеру. Так, у липні 1938 р. із 12 зернових радгоспів Дніпропетровської області тільки 4 змогли подати відомості про виробниче змагання і стахановський рух. Зокрема, у зернорадгоспі “Червоний партизан”, виробничий колектив якого налічував 317 осіб, стахановцями були лише 72 особи (23 %), а ударниками – 67 осіб (21 %). Однак, під час перевірки представниками Дніпропетровського обкому профспілки виявилось, що ці дані було перебільшено і насправді виробничим змаганням було охоплено значно менше робітників [5, арк. 86]. Зростання врожаю у 1938 р. було зумовлене не розвитком стахановського руху в галузі сільського господарства, а значним поліпшенням культури землеробства, оскільки в той час уже після збирання колоскових культур перед оранкою лушили стерню, під осінню глибоку оранку вносили по 10–12 центнерів місцевих добрив на гектар, а навесні закривали вологу на всій площі посіву буряків.

Отже, рух ударників і новаторів сільського господарства України став втіленням одвічної селянської стійкості та працьовитості, відданості рідній землі, надією на ліпше майбутнє, народженою жовтневими подіями 1917 р. Результати, досягнуті під час розгортання масовості змагання в аграрній галузі, переконливо довели, які невичерпні можливості закладені у творчій

ініціативі українських селян. Значної шкоди руху ударників і новаторів сільського господарства України завдала регламентованість господарського життя українського села, прагнення партійно-державного апарату рекордів, “окозамилування”, а інколи й навіть відвертий обман селян з боку партії і держави. Незважаючи на розвиток стахановського руху в галузі сільського господарства України у 1933–1939 рр., продуктивність сільськогосподарської праці та виробнича дисципліна залишалися низькими, а втрати сільськогосподарської продукції – надто високими.

Актуальними напрямками подальшої розробки окресленого питання є аналіз проблеми продуктивності використання землі, сільськогосподарської техніки, підвищення рівня якості сільськогосподарської праці та трудової активності українського селянства на різних історичних етапах.

Література

1. Бажан О. Г. За кулісами стахановського руху / О. Г. Бажан // Краєзнавство. — 2010. — № 4. — С. 110–126.
2. Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ). — Ф. 16. — Оп. 28. — Од. зб. 18. — Арк. 66, 135, 136.
3. Давыдов Д. Роль политотделов в укреплении колхозного строя / Д. Давыдов // На аграрном фронте. — 1935. — № 1. — С. 28–45.
4. Давыдова И. Д. Борьба партии за завершение социалистической реконструкции народного хозяйства. Победы социализма в СССР (1933–1937 гг.) / И. Д. Давыдова. — К : Киевская книжная типография, 1970. — 32 с.
5. Державний архів Російської Федерації (ДАРФ). — Ф. 5446. — Оп. 22. — Од. зб. 3060. — Арк. 86.
6. ДАРФ. — Ф. 8131. — Оп. 13. — Од. зб. 64. — Арк. 264, 267, 269.
7. Завойована першість : З досвіду змагання трактористів і комбайнерів Одещини. — Одеса : б. в. д, 1935. — 100 с.
8. Калініченко С. Б. З історії виникнення стаханівського руху в сільському господарстві УРСР (1930–1937 рр.) / С. Б. Калініченко // Український історичний журнал. — 1985. — № 3. — С. 81–97.
9. Караваев А. Исторические победы социализма в сельском хозяйстве в первом году второй пятилетки / А. Караваев // На аграрном фронте. — 1934. — № 1. — С. 70–96.
10. Комсомол у боротьбі за високий врожай. — Вінниця : Більшовицька правда, 1935. — 24 с.
11. Комсомол України. — К. : Молодь, 1959. — 57 с.
12. МТС и колхозы в 1935 г. (Предварительные итоги). — Москва : Сельхозгиз, 1936. — 508 с.
13. Радгоспи та сільське господарство ВРП в 1934-1935 рр. / за ред. О.М. Асаткіна. — Харків : Народне господарство та облік, 1936. — 452 с.
14. Уманский Л. А. Годы труда и побед, 1917-1987 /Л. А. Уманский, С. С. Шаболтин. — Москва : Политиздат, 1987. — 368 с.
15. Центральний державний архів вищих органів влади України (ЦДАВО України.) — Ф. Р-27. — Оп. 15. — Од. зб. 702. — Арк. 21, 23.
16. ЦДАВО України. — Ф. 4860. — Оп. 1. — Од. зб. 4822. — Арк. 102.
17. ЦДАВО України. — Ф. 4860. — Оп. 1. — Од. зб. 4823. — Арк. 199.
18. ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 20. — Од. зб. 6280. — Арк. 174.
19. ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 20. — Од. зб. 6265. — Арк. 198.
20. ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 20. — Од. зб. 6291. — Арк. 14.

The article highlights the efforts of the party and state leadership of the USSR extend Stakhanov movement in the agrarian sector of USSR in the 30-ies of XX century.

Keywords: Soviets, the prewar period, agriculture, industrial competition, Stakhanov movement.